

Wervekkrant

06/1

**Denk globaal
- eet lokaal!**

-2,5 euro   maart 2006 • Nr 1

Woord van de voorzitter

Wervel bouwt zijn jaarwerking 2006 rond de slagzin "denk globaal – eet lokaal". Wereldwijd ondervindt landbouw dezelfde problemen onder invloed van de liberalisering van de wereldmarkt. Wereldwijd gaan familiale boeren gebukt onder de gevolgen van dalende prijzen en het verlies van grondrechten. Lokale boeren produceren het overgrote deel van het lokale voedsel, maar worden van de markt geconcurrereerd door goedkope import. Eet lokaal betekent voor wervel: 'lokaal geproduceerde landbouwproducten ook lokaal gebruiken'.

Grond

Het gebruiksrecht van de grond voor landbouw is zowel in Vlaanderen als in de rest van de wereld een schrijnend probleem: kleine boeren worden van hun gronden verdreven of verliezen hun recht op grond en dus op bestaan. En van de weeromstuit verliezen hele gemeenschappen en landen hun voedselsoevereiniteit d.i. het vermogen om zelf voor hun basisvoedselvoorziening in te staan. Ook bij ons is grond verwerven om te boeren een probleem voor wie een nieuw landbouwbedrijf wil beginnen.

De katern "Grond om van te eten" in deze wervelkrant zet wervel-informatie en –standpunten op een rijtje.

Grondloze landbouw

Duurzaam lokaal produceren is produceren met lokale grondstoffen in lokale ecosystemen die op duurzame wijze beheerd worden door kringlopen lokaal te sluiten. Wie durft tegenspreken dat we het rentmeesterschap van onze planeet in ons eigen Vlaanderen, de voorbije decennia slecht hebben uitgeoefend? De schepping als rentmeester beheren, betekent niet er zoveel mogelijk winst uithalen, maar haar beter achterlaten dan we ze hebben gekregen.

foto voorkaft : bevrozen amandelbloesem (Kelly Claydancer)

'Wervelkrant 06/1' is krant 65 in het 16de Werveljaar.

Kringlooppapier; gedrukt met vegetale inkt door Druk in de Weer 1400 exemplaren.

Deze krant is een uitgave van Wervel vzw (Werkgroep voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw).

Alle artikels mogen worden overgenomen, mits bronvermelding en mits toezending van de publicatie aan Wervel.

Lay-out: Peter Breugelmans.
kaf: José Mangano.

Deze krant kost 2,5 euro

Op www.wervel.be is er een drie-maandelijkse voedselkrant

Daar Wervel niet over structurele subsidies kan beschikken, doen we een beroep op mensen, groepen, organisaties, die ons maandelijks/ jaarlijks iets -naar eigen draagkracht- willen storten.

Dat kan op 001-2165388-36 van Wervel.
IBANCode BE 46-001-2165388-36
BIC/Swift code GEBABEBB
Deze bijdragen benutten we om allerlei projecten mede mee te financieren.

Aan wie alleen de Wervelkranten wil ontvangen, vragen we minimum 15 euro (voor organisaties minimum 20 euro), dit als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.

Wervel is een project bij Krekelsparen van Netwerk-Vlaanderen. Het erkend nummer is 94/0054. Wervel is ook een project bij het nieuwe Dynamosparen van Netwerk-Vlaanderen en Triodos Bank.

Wervelcontactadressen:

Lus Mussche: Vinkendreef 13, 3120 Tremelo, Tel./fax.: 016/ 53 26 95.

Secretariaat: Vooruitgangstraat 333/9 A, 1030 Brussel, Tel./fax.: 02/ 203 60 29

e-mail: info@wervel.be

website: www.wervel.be

verantwoordelijke uitgever :
Louis De Bruyn,
Nonnenstraat 19 2800 Mechelen

Publicaties: u kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat. U kunt ook een voorstellingsbrochure (in het NL, E, D, F, SP) en folder (NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het secretariaat

Met de steun van OEVER, samenwerkingsverband van religieuze congregaties in Vlaanderen

De invoer van veevoedergrondstoffen in Vlaanderen ten behoeve van onze intensieve veehouderij is een sprekend voorbeeld van slecht rentmeesterschap. Wervel heeft zich in het voorbije werkjaar gefocust op de 'case' van de soja en zal dat ook in het volgende werkjaar doen. In het Zuiden, bv. in Brazilië en Argentinië, zijn de ontbossing en de ecologische ravage die gepaard gaan met de soja-monocultuur, wraakroepend. De komende generaties zullen ons hierop afrekenen als slechte rentmeesters. Maar in spiegelbeeld is onze intensieve veehouderij een even schrijnend voorbeeld van slecht rentmeesterschap. Tegelijk met de mestoverschotten schakelen we onze streekeigen veevoederproductie uit. Over en weer de oceaan worden daardoor landbouwinglopen verbroken (1). Dat thema willen we ook in de toekomst verder ontwikkelen.

In een educatief project samen met het Antwerpse Provinciaal Instituut voor Milieueducatie (PIME), de Braziliaanse Vakbond van Familiale Boeren (FETRAF), en Ferm Local, ontwikkelen we educatief materiaal gericht op middelbare scholieren, hogeschool studenten, boeren en consumenten.

Suiker en melk

In een Europees project werkt Wervel samen met Vredeseilanden, Oxfam Solidariteit en CSA (als Belgische partners), Réseau pour une Agriculture Durable (RAD) en GRET (als Franse Partners), ACORD (Engeland) en 'Coopération Paysanne Européenne' (CPE, de Europese vakbond van familiale boeren). Het project richt zich op lokale zelfvoorzieningsproductie van suiker en melk. Meteen werkt het een gezamenlijke visie uit op de rol die Europese subsidies kunnen spelen om de Europese Voedselsoevereiniteit veeleer dan exportlandbouw te bevorderen. Ook het onvermijdelijke sojavraagstuk komt hierbij te pas: soja-import vervangen door eigen lokaal geteelde veevoedergrondstoffen. Ook dit project is dus verbonden met 'denk globaal eet lokaal'.

Zaad

Voor lokale productie zijn we overal ter wereld lokaal aangepaste rassen nodig! In deze Wervelkrant roept Greet Lambrecht boeren op om hun zaadautonomie te heroveren op de industriegeoriënteerde en genetisch gemanipuleerde 'veredeling' (sic) van vandaag.

Agro-ecologie

Met de thema's agroforestry (2) en alternatieve teelten(3) zoals hennep en huttentut willen we meer diversiteit en meer duurzaamheid op het platteland brengen.

Want ondanks de mentaliteitsverandering die stilaan merkbaar wordt is de 'Nieuwe Landbouw' nog niet op het juiste spoor. Het spoor voor de nieuwe landbouw is de agro-ecologie, die landbouw terug op het spoor van de natuur zet. Want landbouw en natuur zijn geen vijanden, ze hebben elkaar nodig. Natuurpunt en Boerenbond moeten fuseren, niet enkel om de open ruimte te behouden, zoals het opmerkelijke citaat in 'Boer & Tuinder' nr. 7 van 17 februari doet uitschijnen(4), maar vooral om ze duurzaam te beheren. Zoals we in de nieuwe Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest vernemen dat vele gevoelige plantensoorten uitgestorven en verdwenen zijn, kunnen we hetzelfde verhaal vertellen over veel duurzame landbouwrassen. Dat verlies aan biodiversiteit in natuur én landbouw symboliseert prachtig de noodzaak om landbouw terug thuis te brengen in zijn natuurlijke context.

Om de landbouw terug thuis te brengen, weg van wereldreizen en energievervlindende transporten, om ons landschap in schoonheid weer heel te maken; om de zwaluw, teken van natuur in het huis van de mens, opnieuw haar plaats te geven op het platteland - zullen we samen werk moeten maken van 'denk globaal eet lokaal'!

Louis De Bruyn Voorzitter

(1) Lees hierover het wervel-boek 'Kruisende schepen in de nacht' Soja over de oceaan van Luc Vankrunkelsven te bestellen op wervel-secretariaat of via www.wervel.be)

(2) Bomen integreren als nuttige gewassen in ons landbouwsysteem biedt talloze voordelen en mogelijkheden.

(3) Gaan we ons landbouwareaal massaal inzaaien met biobrandstofgewassen zonder om te kijken naar de prioritaire taak van voedselproductie of zoeken we meer in de richting van multifunctionele gewassen die duurzaam in ons ecosysteem kunnen passen?

(4) "Natuurpunt en Boerenbond moeten fuseren tot een vereniging die de gebruikers van de open ruimte verdedigt" (Hans Leinfelder in Knack op 15 februari)

Kemp

Onze zoektocht naar alternatieven voor soja, die ook nuttig zijn voor milieu, boer en consument, bracht ons bij kemp, ook hennep genoemd en ook cannabis ... en dus een beetje prikkelend vanwege het verband met drugs. Maar er valt meer met die plant te rollen dan een jointje. Trouwens van de variëteiten die we hier op het oog hebben, heb je vijf meter sigarettenblaadjes nodig om enig bedwelmend effect te voelen.

We hebben het dus over de Europees erkende laag-THC variëteiten van vezelhennep. (THC staat voor Tetrahydrocannabinol.) In vergelijking met de buurlanden is bij ons een schuchtere start genomen: In 2005 is in Vlaanderen zes ha kemp geteeld. Dit jaar zou dat kunnen verdubbelen. Voor controles en huiszoeken hoeven de betrokken telers immers niet bang te zijn.

Pioniers

Na enkele jaren studiewerk vond Wervel dat het moment aangebroken was om de pioniers samen te roepen. Het was een bont gezelschap dat op 31 januari samenkwam bij een gesmaakte pint Cannabia-bier: naast landbouwers waren machinebouwers, een ex-

vlr: Luc Bruyneel ; Paul Verbeke; Frederik Mollet; Ward Janssens; Sander Mollet; Carlos Noë; Peter De Herdt (Niet in beeld: de fotograaf, Wervel-coördinator Patrick Deceuster)

ketenmanager en een vrijwilliger aanwezig die kempzaden verkoopt voor menselijke voeding.

Het was een aangename verrassing vast te stellen dat er minstens acht mensen in Vlaanderen gedreven zijn om kemp alle kansen te geven. Ze wisselden gretig ervaringen uit met steunaanvraag bij de administratie van land- en tuinbouw, teelttechnieken, afzet en verwerking. Ook hun plannen voor dit jaar legden ze voor. In Eeklo plant iemand tussen de 8 en 15 ha driedubbeldoel kemp (olie, perskoek en vezelstro) te zaaien en

bouwt men een machine om tegelijk zaad en stro te oogsten. In Leuven worden 2 a 3 ha zaadkemp gezet voor de olie. Peter hoopt ook een winkel te kunnen openen met kempolie en andere producten. Het Proefcentrum voor Biologische Teeltproeven begint met kemp als veevoeder en ook de landbouwhogeschool van Gent kwam een staal kempolie vragen. Enzovoort.

De basis van Wervel

Basisgroepen versterken de banden tussen boer, consument, milieu en derde wereld door persoonlijke contacten op een zo lokaal mogelijk niveau. Enerzijds hebben ze oog en oor voor wat er leeft in de regio en anderzijds vertalen ze de thema's van het gemeenschappelijke jaar- en actieplan van Wervel naar plaatselijke toestanden. Ze organiseren lokale acties, verspreiden campagne-materiaal, verzorgen standen op beurzen en markten, infoavonden, organiseren "boerentoeeren" (bezoeken aan landbouwbedrijven), verzamelen adressen van mogelijke wervelkrant abonnementen, nieuwe donateurs, enzovoort.

Basisgroep Antwerpen in vergadering

Iedereen kan lid worden van een basisgroep. De verscheidenheid en creativiteit van de leden is medebepalend voor de dynamiek en originaliteit van de groep.

De basisgroepen staan er niet alleen voor. Ze krijgen ondersteuning vanuit het secretariaat: logistiek, en, sinds de erkenning van Wervel als beweging, ook financieel. Ze kunnen ook ingaan op een gepast opleidingsaanbod o.m. via de interne vormingsdagen.

Momenteel zijn er vier basisgroepen operationeel: de groepen Antwerpen, Oost en West-Vlaanderen, Vlaams Brabant en de kersverse groep Limburg. In de eerste helft van het jaar hopen we ook een actieve kern samen te brengen in Brussel.

Op gemeenschappelijke overlegmomenten, zoals de jaarlijkse Algemene Vergadering, het planning- en evaluatieweekend en de jaarlijkse mede-werkersontspanningsdag leren groepen elkaar kennen en waarderen en wisselen ze succesvolle initiatieven uit. Zo worden de 'boerentoeeren' van de basisgroep Antwerpen, momenteel overgenomen door andere basisgroepen.

Er is ook doorstroming met de themagroepen van Wervel. Zo is uit de

actie "Van de grond moet je kunnen eten" van de basisgroep Oost- en West-Vlaanderen een samenwerking en dynamiek ontstaan met de themagroep landbouwbeleid. In deze krant is de katern over grond daarvan een resultaat.

BASISGROEP ANTWERPEN

De Antwerpse Basisgroep is van bij de aanvang in 2002 actiegericht gaan werken.

Wij willen het gedachtegoed van Wervel in de praktijk zichtbaar maken. De theorie laten we over aan de medewerkers op het kantoor en wij, in Antwerpen, werken aan het praktisch uitwerken ervan. Zo hebben we de biologische markten op gang getrokken: we hebben er de producenten voor aangebracht. Vanaf 2005 hebben we "Boerentoeeren" georganiseerd en we hebben op die manier de lokale producenten en consumenten dicht bij elkaar gebracht. Bij alle activiteiten wordt Wervel voorgesteld aan de doelgroep. Door een hechte samenwerking zijn we tot een vriendengroep uitgegroeid, die lokaal in Antwerpen, het Wervel-ideaal "Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw" wil waar maken.

Dirk, Tine, Patrick, Patricia, Herman, Cis, Koen, Urbain, Philiep, Maria.

BASISGROEP OOST- EN WEST- VLAANDEREN

Waarom ik bij Wervel (opnieuw) binnenstap? Ik ontmoet er mensen die mij boeien en aanzetten om te vechten voor waarden die dreigen verloren te gaan en die ik wel belangrijk vind. Het gaat om het gevoel van samenhang, de rijkdom van andere culturen zien, respect hebben voor de natuur. Plezant ook om boeren/innen te ontmoeten die een andere klok laten luiden, die tegen de stroom in, het anders durven proberen. Veerle D.

Voor mij is de basisgroep een lokale afdeling, zij het dan een niet geïnstitutionaliseerde, van de algemene vergadering van de vereniging, lokaal omwille van het gemak van het vergaderen. Chris H.

Bij Wervel leer ik o.a. de oorzaak van de ongelijke verhouding tussen boeren kennen. Als mama van drie kindjes vind ik bij Wervel informatie over voedselveiligheid en eerlijke landbouw. Graag wil ik als dochter van de landbouw mijn steentje bijdragen voor een eerlijke ecologische landbouw, de zorg voor ons leefmilieu en de natuur. Dat niet alleen voor onze kinderen, maar wereldwijd voor iedereen. Mieke R.

De vele mooie beloften van politici zijn ongeloofwaardig want dagelijks moeten drie Vlaamse boeren ermee stoppen. Daarom moet er vanuit de rest van de maatschappij steun zijn voor de boeren die moedig voort ploegen. Rik DC

BASISGROEP LIMBURG

Een basisgroep van Wervel in Limburg? Tja, waarom is die nodig? Eigenlijk zit de bestaansreden van Wervel, in Limburg of elders, vevat in de naam: ijveren voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw, die moet instaan voor één van de primaire en levensnoodzakelijke behoeften van de mens en dat dient te doen op een ecologisch duurzame en sociaal rechtvaardige manier. Wervel kan het cement, de zuurdesem vormen tussen alle organisaties, instanties, bewegingen en mensen die deze doelstelling trachten in de praktijk te brengen. Cement en zuurdesem zijn nodig om verbindingen tot stand te brengen, om een basis, een draagvlak uit te bouwen voor een meer rechtvaardige landbouw die de belangen van de (kleine) boeren hier én in het Zuiden dient en zo tegelijkertijd een meerwaarde betekent voor het platteland en de natuurlijke omgeving. Bijna geen enkele andere activiteit heeft zoveel raakvlakken met en impact op

Basisgroep Vlaams-Brabant in vergadering

zoveel verschillende domeinen als de landbouw. Boeren verdienen daarom respect en ondersteuning in de zware taak die op hun schouders rust. Wervel kan en moet die bieden. Vandaar ... een basisgroep in Limburg. Frans B

Er is ook in Limburg behoefte aan een denktank rond boeren en consumenten welzijn. Jan R.

Een basisgroep in Limburg is heel zinvol. Het is interessant dat ook niet-boeren geïnteresseerd zijn in de boerenstiel. Els V

BASISGROEP VLAAMS BRABANT

Naar technische vergaderingen kun je altijd gaan. De bijeenkomsten in Leuven zijn altijd interessant. De meerwaarde van deze wervelgroep is dat hij boven het technisch landbouwkundige uitstijgt. De coördinatie van de groep moet heel goed verzorgd worden. Nieuwe elementen zoals agroforestry zijn heel interessant. (Michel F.)

Wervel wil de volgende vijf jaar boer en consument verder informeren over het sojadrama. Het verspreiden van ons sojaboek: *Kruisende Schepen in de nacht. Soja over de oceaan* hoort daar bij.

Het bestaat uit 272 bladzijden en kost 14,50 Euro, exclusief verzendkosten. Als je twee sojaboeken koopt krijg je er een extra boek gratis bij: 'En toch... een andere wereld is mogelijk. Porto Alegre: de basis in beweging' van Luc Vankrunkelsven. (Normale prijs: 11,50 Euro).

Ook de prachtige porseleinen feestborden met onze campagne-slogan: "Denk globaal eet lokaal" zijn verkrijgbaar aan 5 euro per stuk. (per 5 borden: 20 Euro)

Het boek en feestbord zijn verkrijgbaar op de volgende adressen van Wervelbasisgroepen in elke provincie:

Vlaams-Brabant: Jeroen Watté
Vaartstraat 85/201, 3000 Leuven
GSM: 484 719 541;
jeroenwate@chello.be

Antwerpen: Dirk Verdickt, p.a. Bioforum, Uitbreidingstraat 470, 2600 Berchem; (03) 286 92 78 (kantooruren 9u-17u.)

Limburg: Jan Reyskens, Dormaalstraat 26, 3511 Kuringen; 011/25 00 72; reyskensjan@scarlet.be

Oost-Vlaanderen: Patrick Cohen, Wittemolenstraat 15, 9040 Sint-Amandsberg; 09/228 04 69; Patrick.Cohen@telenet.be

West-Vlaanderen: Veerle Devaere, Beverlaai 43, 8500 Kortrijk; (056) 25 60 58; Veerle.devaere@skynet.be

Brussel: Wervelsecretariaat.

Mogen we op jou rekenen?
Voor jezelf?

Evaluatie en Plannings- weekend 2006

Met 26 Wervelaars kwamen we op 10-11-12 februari samen in de Abdi van Averbode. Het gezellig samenzijn, de verruimende discussies, het evalueren van het voorbije werkjaar en het plannen van 2006, gaven richting aan ons weekend.

De Ploeg

Bij de start van ons weekend brachten we vrijdagavond een bezoek aan de melkveeboerderij 'De Ploeg'. Ronny (één van de boeren die meeding op de reis naar Brazilië) leidde ons enthousiast rond tussen de kazen, de yoghurt, het ijs en de koeien.

Evaluatie

Zaterdag startten we met het evalueren van het werkjaar 2005. Hierbij werd kort de werking van de basis- en themagroepen belicht en kwamen er vanuit de groep reacties. Mogelijke verbeteringen of veranderingen werden opgenomen. Andere aspecten werden uitgebreid besproken tijdens de planning voor 2006, later op de dag. Tijdens deze planning werd er aangehaald waar mogelijkheden en kansen lagen, wat prioritair was en wie zich hier verder in zal verdiepen. Er

werd gebrainstormd over het uitwerken van de campagnes en acties rond 'Denk globaal, eet lokaal' en 'Soja en alternatieven'. Er werd ook besloten dat er rond 'Agro-forestry' dit jaar voornamelijk studiewerk zal worden verricht als voorbereiding op concrete toepassingen in 2007. Bij wijze van 'warmmaker' kaderen we alvast onze Welvelreis dit jaar in het thema van de Agro-forestry, met een bezoek aan Bretagne.

's Avonds schoven we gezellig rond de tafel om bij pot en pint nog wat gezellig bij te praten.

Wandeling

Als afwisseling met het vergaderen gingen we in de namiddag op wandel in de bossen van de Merode, rondom de Abdi. Ook onze buiken hadden niet te klagen. We konden tijdens het weekend genieten van heerlijke macrobiotische

maaltijden die Tine Becuwe vers bereidde. Als kers op de taart werd ons zondagmiddag een smakelijke fruitmix voorgeschoteld door Alice Dams (Wervelaar én auteur van het boek 'Rode bessen', over herstellend voedsel).

Kortom, het was een gezellig en verrijkend samenzijn van enthousiaste Wervel mede-werkers. Het startschot voor het werkjaar 2006 is alvast gegeven!

Evelien Raman

ADVERTENTIE

- biologische vleespakketten van eigen fokkerij voor puur natuur rundvlees
- natuurhoning en honingkaarsen,
- allerhande honingproducten
- boerderij borduringen, droogcreaties en allerhande Bio-boerderij-producten
- eieren, groenten en fruit

Biologische Zorgboerderij De Boere Zakdoek

Nispenseweg 87
4709 RR Nispen
(N-Brabant, Nederland)
Tel: 0031- 165-365137
Fax: 0031-165-364127

openingsuren: van maandag t/m
zaterdag van 13.00 tot 16.30 uur

Genetisch Gemanipuleerde Gewassen (GGG's)

Vanaf de eerste invoer van GG-soja in Europa nam wervel het voortouw in het verzet en verwierpen we het gebruik van GGG's in de landbouw. Intussen is de politieke en maatschappelijke realiteit in Europa veranderd en worden we uitgedaagd om voorbij de gentechnologie te denken om een duurzame landbouw veilig te stellen. Wervel vond het tijd voor een bezinning: "Om achterwaarts vooruit te kunnen gaan"

Daarom organiseerde WERVEL op 14 januari in Mechelen in het CIMIC (Centrum voor intercultureel management en internationale communicatie) een studiedag over GGG's. Een veertigtal mensen namen eraan deel uit een brede waaier van organisaties: biosector, ontwikkelingssector, milieubeweging enz.

argumenten voor en tegen. Neen, het uitgangspunt was een behoefte aan reflectie. Ondanks het brede maatschappelijk verzet van consumenten én boeren (die zelf geen vragende partij zijn), maakt Europa toch de weg vrij om de GGG 's in de Europese landbouw en bij de consument te brengen. Die vaststelling dwingt ons ertoe ons standpunt en onze voorbijwerking te bevragen.

Professor Eric Goewie de Nederlandse pionier biologische landbouw-wetenschap van de landbouwuniversiteit van Wageningen leidde de discussie in die gevoerd werd door Prof. Dr. Dirk Reheul van de U-Gent, Karen Simal van Greenpeace, Christoph Volckaer van Ieder Voor Allen en René Custers van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie.

landbouw in de samenleving, wordt steeds duidelijker dat de discussie zich moet richten op een agro-ecologische landbouw. De biologische landbouw van vandaag is hiervoor richtinggevend maar valt er niet noodzakelijk volledig mee samen.

Tegen die achtergrond zullen we in de toekomst onze afwegingen maken over de plaats van gentechnologie in de landbouw. Voor wervel is het herstel van het natuurlijke en het maatschappelijke draagvlak voor landbouw de grote uitdaging voor de toekomst. Niet "wat is mogelijk?" Maar "wat is nodig?" is daarbij de centrale vraag. En bijkomend moeten we ons afvragen hoe we daarmee niet alleen de boeren, maar vooral ook de samenleving als geheel kunnen bereiken!

Wervel zal de resultaten van de studiedag bundelen en ze aanvullen met een vernieuwde wervel-visie. Wie daaraan wil meewerken, kan zich melden op het wervelsecretariaat. Louis De Bruyn

Wat nu?

Het werd niet de zoveelste studiedag over de technieken met de klassieke

Agro-ecologisch

Uit het beeld dat wervel de laatste jaren ontwikkelde over de plaats van

FOOD MILES:

WHY SHOULD I CARE?

Transport Method	Fuel Equivalent (per 1000 miles)	Carbon Emission (per 1000 miles)
Airplanes	165 Gals. of Gas	4056 Lbs. of Carbon
Trucks	30 Gals. of Gas	666 Lbs. of Carbon
Boats	4 Gals. of Gas	97 Lbs. of Carbon
Trains	1 Gal. of Gas	1 Lbs. of Carbon

Niet te missen in de Voedselkrant

Dorpen in India staan te koop.

"Het aanmoedigen van contract-farming, van handel in futures van agrarische grondstoffen, leasing van gronden, het vormen van bedrijven die land uitwisselen, toekenning van woon-en-kostgrondjes, directe inkoop van landbouwgrondstoffen, en het opzetten van speciale inkoopcentra zal een meerderheid van de 600 miljoen boeren uit de landbouw verdrijven." Devinder Sharma

Zoals God verdween uit Jorwerd, verdwijnt hij nu ook uit India, alleen schrijnender, zoals veel in India schrijnender is dan hier.

[zie Voedselkrant 11 (februari 2006) op www.wervel.be]

Productierechten: vergeten balansposten in de Belgische landbouw

Een poging om de diverse vormen van gevestigde rechten uit te drukken in geldbedragen om ze daarna toe te voegen aan de balans van de Belgische landbouw, zoals Erik Mathijs die weergeeft.

[zie Voedselkrant 11 (februari 2006) op www.wervel.be]

Veevoedersubsidies die zijn begrepen in door de EU en de VS geëxporteerd vlees van runderen, varkens en gevogelte.

Op 10 januari 2006 publiceerde Jacques Berthelot op de website van het Franse Solidarité een studie met bovenstaande titel; ze verscheen vrijwel gelijktijdig in het Frans en in het Engels. Hier worden de hoofdlijnen weergegeven.

[zie Voedselkrant 11 (februari 2006) op www.wervel.be]

Paraguay: Sojateelt breidt uit en boeren worden vastgezet.

Is het moreel nog langer verantwoord dat Europa sojaproducten invoert?

[zie Voedselkrant 11 (februari 2006) op www.wervel.be]

ADVERTENTIE

WILS

DRUKKERIJ IGNACE WILS

DRUKKERIJ IGNACE WILS NV

HEIDESTRAAT 85

2890 SINT-AMANDS

TEL. +32 (0)52 33 23 30

FAX +32 (0)52 33 73 36

INFO@WILS-PRINT.BE

Recht op voedsel uit duurzame landbouw (ontwerpfase)

Deze tekst geeft de gemeenschappelijke politieke eisen aan waar de Noord-Zuid en Milieubeweging uit Vlaanderen in 2006 en 2007 aan werken.

[zie Voedselkrant 11 (februari 2006) op www.wervel.be]

ADVERTENTIE

LUKEMIEKE

Vegetarisch

Restaurant - Traiteur

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven

Tel.: 016/22.97.05

Fax: 016/22.43.63

Open elke werkdag
van 12.00-14.00u en 18.00-20.30u

In den beginne was er zaad

Met de slagzin “denk globaal – eet lokaal” wil wervel zijn visie op landbouw illustreren en onder meer op een wervel-bord(1) letterlijk onder de aandacht van de etende mens brengen. Maar om te eten moet je éérst telen en dat betekent meestal beginnen met zaaien.

Boeren zoeken de beste cultuurplanten als zaadragers voor de volgende teelt. Want de boer die de beste planten opeet of verkoopt in plaats van er zaaizaden van te telen, eet of verkoopt zijn toekomstig rendement. Bovendien zijn zaden voor de boer zowel product als productiemiddel. De boer die zelf zaaizaad teelt, heeft een hoge mate van autonomie en werkt gericht aan de verbetering van de toekomstige oogst. Tienduizend jaar ervaring en praktijk leidde tot landbouwbiodiversiteit, d.i. verscheidenheid van cultuurgewassen en -rassen, aangepast aan de lokale omgeving en het bedrijf. De voorbije decennia echter verminderde in toenemende mate de diversiteit aan rassen en de zaadautonomie van boeren.

Boerenzaden

De preïndustriële boer had noch chemische meststoffen, noch bestrijdingsmiddelen. Dus waren de boerenrassen robuust van karakter:

bestand tegen droogte, koude, ziekten en plagen. Ze garandeerden in vrijwel alle natuurlijke omstandigheden toch opbrengst. Hoewel de opbrengsten van die boerenrassen minder hoog waren, waren ze goed aangepast aan de lokale situatie en bedrijfsomgeving.

Het systeem van interacties tussen organismen en hun leefomgeving vormt een ecosysteem. Als het gaat om cultuurgewassen en hun omgeving, is dat een landbouwecosysteem. Door de bodem (grondbewerking, bemesting, irrigatie) en het klimaat door hagen, heggen, muren, serres te optimaliseren tracht de boer de opbrengst van zijn rassen te optimaliseren.

Landbouwsystemen die organisch gegroeid zijn in hun natuurlijke omgeving (Agro-ecologische systemen) en die gebaseerd zijn op gesloten kringlopen, zijn even stabiel als niet verstoorde natuurlijke ecosystemen. De biodiversiteit neemt er voortdurend toe, de kringlopen zijn gesloten en het systeem heeft een hoge buffercapaciteit en stabiliteit. Het systeem wordt in hoge mate energie-efficiënt en zelf-regulerend.

De kringlopen van landbouwecosystemen onderzoeken en aangepaste rassen en teelttechnieken ontwikkelen om ze gesloten te houden, is het werk van agro-ecologen. Teeltsystemen die zich gedragen als een gesloten kringloop verhogen niet alleen het rendement maar zijn ook de voorwaarde voor duurzame landbouw. Want boeren die streekgebonden voedsel produceren met landbouwtechnieken die de kringlopen van plantenvoeding, water, bodemleven en voedselweb zo kort mogelijk sluiten, produceren duurzaam. Alleen zo kunnen ze de voedselvoorziening verzekeren met wat het systeem zelf te bieden heeft, zonder gebruik te maken van chemische meststoffen, pesticiden en niet hernieuwbare voorraden.

Die principes niet respecteren, is roofofbouw plegen. Het systeem verliest dan zijn zelfregulerend karakter en er ontstaan verliezen van bodem en

wateropslag, voedingselementen en biodiversiteit, klimaatbuffering en zelfs van sociale samenhang in de samenleving(2).

Industriële zaden

Met de ontwikkeling van de ‘verwetenschappelijking’ van de landbouw werd geleidelijk ook de zaadautonomie van de boeren onteigend. Want om landbouwproductiviteit te doen toenemen was het niet langer nodig om robuuste rassen te ontwikkelen, die water en voedingselementen van diep uit de bodem konden halen om droogte en relatief voedingstekort te overwinnen. Er zijn nu immers chemische meststoffen, beregening- en irrigatiemogelijkheden en grondbewerkingmachines die de tekorten in het landbouwecosysteem aanvullen.

Het was evenmin nodig om veelzijdig ontwikkelde rassen te kweken die dankzij hun brede erfelijkheid een rasverbonden weerstand hebben tegen allerhande ziekten en plagen. Evenmin was het in de tweede helft van de twintigste eeuw nog nodig om over rassen te beschikken die door hun groei in staat waren onkruid te onderdrukken, wegens de inzetbaarheid van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen.

Groene revolutie

In plaats van diversiteit die de ervaringsgerichte gewasveredeling kenmerkte, worden uniformiteit en de hoogst mogelijke productiviteit de sleutelwoorden. De nieuwe rassen waren de ‘Hoge Opbrengst Variëteiten’(3) of de rassen van de ‘Groene Revolutie’. Maar eenzijdig kiezen, is verliezen. Zich eenzijdig toespitsen op ‘uniformiteit en productiviteit’ gaat ten koste van andere eigenschappen in de populaties van cultuurgewassen, bijvoorbeeld ziektegevoeligheid en gevoeligheid voor gebreksziekten. De rassen verloren hun robuuste karakter. Het gebruik van scheikundige meststoffen en bestrijdingsmiddelen tegen ziekten,

plagen en onkruiden werd noodzakelijk. De industriegeoriënteerde landbouw gaat samen met specialisatie, monocultuur, schaalvergroting en verarming van de landbouw-biodiversiteit. Schaalvergroting en uniformering van het teeltsysteem leidt voorts tot verlies van ecologische infrastructuur (hagen, heggen, grachten) in het landschap en tot verlies van ecologische diversiteit, verlies van biologische bodemvruchtbaarheid, erosie en uitspoeling van meststoffen naar oppervlakte- en grondwater. De landbouw verloor in vijftig jaar Groene Revolutie zijn 'roots', zoals de nieuwe rassen van ajuin en de tarwe en vele andere gewassen in die gevierde veredeling (van 'De Groene Revolutie') letterlijk hun wortels verloren: hoge Opbrengststrassen hebben dikwijls een verzwakt wortelgestel.

Nog steeds verder

Ondanks de tegenbeweging stormt de "Groene Revolutie Landbouw" nog steeds verder: F1-hybriden(4) die door de tuinder niet meer kunnen vermeerderd worden. Binnenkort krijgen we in Europa nog meer dan vandaag Genetisch Gemanipuleerde Gewassen opgedrongen(5) met de patentrechten voor de Monsanto of Bayer er bovenop. En als het van Monsanto afhangt, volgen de met 'terminator'(6) uitgeruste gewassen. Drie ontwikkelingen die maken dat boeren moeten betalen om zaden te gebruiken die ze vroeger op hun eigen bedrijf kweekten.

De gevolgen op ecologisch en sociaal vlak doen zich steeds sterker voelen(7). Het beleid wil, mede onder druk van natuur- en milieubeweging en gebaseerd op inzichten van onderzoek, wel een duurzame landbouwkoers varen. Dat ligt nochtans niet voor de hand, want, om Professor Dirk Reheul van de U-Gent te citeren: "We willen een duurzame landbouw, maar we beschikken niet meer over de rassen om dat waar te maken!"

Louis De Bruyn

(1) Wervel heeft een mooi groot wit eetbord uitgebracht, waarop die boodschap met een klein wervel-logo is afgebeeld. Je kunt het bestellen tegen 6 het stuk of 4 borden voor 20 .

(2) Want de band tussen de voedselproductie en de voedselbehoefte

van de plaatselijke bevolking wordt doorgesneden.

(3) High Yielding Varieties is een term van de 'Groene Revolutie'. Deze rassen ontstonden uit de industrie-gestuurde gewasveredeling. Met de introductie van deze rassen werd ook de introductie van chemische meststoffen en pesticiden noodzakelijk.

(4) F1-hybriden zijn rassen met een hoge mate van homogeniteit maar die wanneer hun zaden worden uitgezaaid voor een nieuwe teelt hun homogeniteit totaal verliezen zodat ze niet meer productief zijn. Boeren moeten dus elk jaar opnieuw zaaizaad aankopen.

(5) Want noch de boeren noch de consumenten vragen hierom!

(6) Terminator is een gentechniek die ertoe leidt dat de zaden die een plant voortbrengt geen kiemkracht meer hebben zodat ze door de boer niet meer zelf kunnen vermeerderd worden.

(7) Lees meer hierover in: Wervelforum 1: 'Patent op Leven' van Vandana Shiva; Wervelforum 3: 'Genen gaan Vreemd' van Mae-Wan Ho; Wervelforum 4: 'Onedele Zaadveredeling?' met Jack Kloppenburg, Dirk Holemans en Dirk Reheul. Bestellen aan 2.5 op het wervelsecretariaat.

Oproep : 'Streekgebonden Groenterassen'

In de land- en tuinbouw zien we generatielange tradities razendsnel verloren gaan. Eén van die bijzondere tradities is de zaadteelt op het eigen bedrijf. De laatste generatie van boeren en tuinders die nog zelf zaad telen, verdwijnen van het land. In het van oudsher traditionele Mechelse tuinbouwgebied zie je in het najaar nog zelden hier en daar een partijtje winterprei in de bloembollen staan. Bloemkolen in bloei voor het zaad of bloeiende witlofstruiken zijn al een echte rariteit geworden. Toch dragen die gewassen, met hun jarenlange verbinding met de streek, de grond en de mensen die er aan gewerkt hebben, een hele rijkdom met zich mee, een innerlijke rijkdom.

Om dat, noem het maar 'erfgoed', niet zo maar verloren te laten gaan, doen we vanuit de 'Werkgroep voor (Biologische) Zaadteelt op het Bedrijf' een dringende oproep.

Heb je nog zaden van eigen teelt van gewassen die het in de huidige omstandigheden nog behoorlijk goed doen of ken je iemand die nog zelf zaad teelt, geef dan een seintje.

Het liefst vollegrondsgroenteteelt. We denken o.a. aan witlof, andijvie, spruitkool, andere kool, wortelen enz.

Tel. 015 234500 of fax 015 230400. Vraag naar Greet of Johan D'hulster, bij voorkeur tussen 5 en 7 uur 's avonds.

Laten we samenwerken opdat ons erfgoed van rassenrijkdom niet zomaar teloor gaat!

Greet Lambrecht van Akelei, Schriek

Winkelt u al associatief ?

De Blauwe Bloem is met zijn dertig jaar de oudste bestaande natuurvoedingswinkel van Gent. Hij is van biologisch-dynamische signatuur. Sinds bijna twintig jaar is hij geen gewone winkel meer, maar "een oefenplek voor een nieuwe, associatieve economie". En "associatief" betekent hier dat producenten (landbouwers en verwerkers), handelaars (groot- en kleinhandel) en consumenten (u en ik) "rond de tafel gaan zitten". Dat samen-rond-de-tafel klinkt als muziek in onze Wervel-oren.

Hoe werkt zo'n associatieve winkel?

We bekijken het vanuit het standpunt van de kopers.

Je wordt klant.

Je doet een bestelling: op papier in de winkel of elektronisch.

De winkelier voegt jouw bestelling bij de andere en geeft de bestelling door aan de leveranciers, onder meer aan de land- en tuinbouwers. Omdat ervaren klanten op lange termijn vooruitbestellen, kan de winkelier zijn leveranciers een regelmatige afzet garanderen.)

Op een afgesproken dag kun je je bestelling komen afhalen. Ze ligt klaar in jouw vakje. (Ben je iets vergeten te bestellen, geen nood: er is altijd een

kleine reserve in voorraad)

De prijs bestaat uit twee delen: een deel voor de leverancier, een deel voor de winkelier. Het deel voor de leverancier betaal je als je de producten komt afhalen (De leverancier heeft daarvoor met de winkelier een halfjaarlijks afgesproken prijs

De winst, correctie - we zijn niet meer in een kapitalistische economie - de vergoeding van de winkelier betaal je

via een halfjaarlijkse bijdrage, die telkens van te voren met de winkelier is afgesproken. Die bijdrage is gebaseerd op het aantal producten dat je als klant in de loop van het jaar afneemt.

Resultaat: vlot winkelen, doorzichtige en rechtvaardige prijs, gegarandeerde afzet en inkomen

Woon je in het Gentse?

De Blauwe Bloem vind je:
Lange Steenstraat 52 Tel. 09-2330574
Info@De-Blauwe-Bloem.org

Ben je benieuwd?

www.De-Blauwe-Bloem.org

Wil je het eens horen uitleggen door de winkeliers zelf:

Op uitnodiging van de Antroposofische Vereniging in België geven Luuk Humblet en Mia Stockman een 'feestvoordracht'

op vrijdag 28 april 2006 om 20:00 u in de Steinerschool Lohrangrin Boomsesteenweg 94 (hoek Hof van Molsstraat) WILRIJK-ANTWERPEN (nabij halte tram 2 en bus 500)

Entree: 5.00

Een hete maand in Brazilië

In maart begint het in Zuid Brazilië normaal minder warm te worden. Al zijn er hier het derde jaar op rij grote verliezen met droogte (de ontbossing in het Amazonegebied, duizenden kilometers hogerop, is hier niet vreemd aan), de eerste partijen soja worden nu geoogst.

Het blijft echter heet, héél heet op politiek vlak. Eens te meer zal blijken hoe de sociale bewegingen in Brazilië massaal kunnen mobiliseren.

De eerste helft van de maand staat in het teken van landhervorming en voedselsoevereiniteit; de tweede helft gaat over biodiversiteit, gentechnologie, biopiraterij.

Porto Alegre, 7-9 maart: FAO (Food and Agriculture Organisation) en landhervorming.

N.a.v. de officiële wereldconferentie van de FAO over landhervorming (het ontbreken hiervan is hét centrale probleem in Brazilië) zijn er allerlei mobilisaties.

Niet-gouvernementele organisaties houden een eigen forum rond 'landhervorming en voedselsoevereiniteit'. Als aanloop tot beide conferenties organiseert de boerenbond Fetraf-Brasil een 'Caravana da Agricultura Familiar' met 10.000 boeren uit heel Brazilië. Tijdens deze karavaan, die in São Paulo begint en in Porto Alegre eindigt, gaan de debatten -naast landhervorming- over inkomen, leefmilieu en vorming. Gelijktijdig zetten 1400 Fetrafjongeren in de buurt van Porto Alegre een actiekamp op.

Samen met de landlozenbeweging MST worden enkele massale manifestaties gehouden, o.a. op de internationale vrouwendag van 8 maart.

Curitiba, 13-7 maart: opvolging Cartagenaprotocol, gentechnologie en biopiraterij. Curitiba, 20-31 maart: wereldconferentie rond biodiversiteit.

Na Rio'92, UNO-conferentie over Milieu en Ontwikkeling, wordt maart 2006 één van de belangrijkste hoogmissen i.v.m. biodiversiteit. De 'Conventie over de biologische diversiteit' is één van de voornaamste verdragen van Rio '92. 'Curitiba 2006'

met vertegenwoordigers uit 150 landen is hier een opvolging van (www.cop8.org.br).

Ook hier worden massale mobilisaties van de civiele maatschappij gepland. Er wordt gefluisterd over 10.000 NGO-mensen, boeren, consumenten, etc.. Er staat namelijk veel op het spel: de opmars van gentechnologische toepassingen in de landbouw, de privatisering van het leven via patenten op levende organismen, de nieuwe dreiging van het 'terminatorgen' (zie: www.banterminator.org), nanotechnologie. Stuk voor stuk thema's waar Wervel (in netwerk met andere organisaties) in de loop van zijn geschiedenis sterk mee bezig was (zie bijvoorbeeld verslagkrant 1998 en 1999 i.v.m. de dreiging van het terminatorgen). Brazilië nam de laatste

jaren opvallende standpunten in, die volledig in de kaart spelen van de internationale chemie-zaadlobby. Als het dit jaar (1 oktober) presidentsverkiezingen zijn en als Curitiba op 26 maart een internationale Ministerconferentie huisvest, in aanwezigheid van president Lula, dan weten de Brazilianen wat ze moeten doen: mobiliseren!

Wij dachten dat we in 1999 een grote overwinning hadden behaald. Door internationaal protest zette Monsanto de terminatorstechnologie in de vrieskast. Nu, na 6 jaar stilte, komt het gezamenlijke lobbywerk van de chemie-zaadmultinationals in alle hevigheid terug opzetten. Wij zullen dan wel met velen op straat en in allerlei workshops te zien zijn, zij zullen onzichtbaar tegenwoordig zijn: dààr waar de beslissingen worden genomen. Zoals in Brussel. Zoals in Washington DC. Zoals in Brasilia.

Lobbywerk is onzichtbaar, maar alomtegenwoordig.

Om een glimp van hun onzichtbare hand te doen oplichten, geven we als uitsmijter even de winstcijfers van de 11 grootste zaadfirma's:

Marktparticipatie in 2004

(waarden in dollar)

1. Monsanto(VS) 2,83 miljard
2. Dupont/Pioneer (VS) 2,6 miljard
3. Syngenta (Zwitserland) 1,3 miljard
4. Limagrain Groep (Frankrijk) 1,0 miljard
5. KWS AG (Duitsland) 622 miljoen
6. Land O'Lakes (VS) 538 miljoen
7. Sakata (Japan) 416 miljoen
8. Bayer Crop Science (Duitsland) 387 miljoen
9. Taikii (Japan) 366 miljoen
10. DLF-Trifolium (Denemarken) 320 miljoen
11. Delta & Pine Land (VS) 315 miljoen

Bron: ETCGroup, 2005.

Vorming over soja

Soja ... heilig boontje?

Hoor je het in Keulen donderen wanneer we stellen dat onze vleesconsumptie een impact heeft op het regenwoud in Brazilië? Geloof je nog steeds niet dat we – grotendeels onbewust - bijna dagelijks soja consumeren en dat soja mee aan de oorzaak ligt van hongersnood in de producerende landen? Toch is het zo!

Tijdens de vorming die Wervel aanbiedt over soja, wordt alles meteen duidelijk. Met een aantrekkelijke dia-presentatie, foto's en filmmateriaal, wordt het volledige sojaverhaal weergegeven. Na lang studiewerk kunnen we uitpakken met concrete cijfers, beeldmateriaal uit Brazilië, getuigenissen, enz. Er wordt weergegeven waar we onze soja vandaan halen, waarvoor we die miljoenen tonnen geïmporteerde soja gebruiken, wat de gevolgen zijn zowel in Brazilië als in België op ecologisch en op sociaal vlak. En, nog belangrijker, wat kunnen we eraan doen?

De vorming wordt aangepast aan het

publiek. Ze kan zich dus zowel op boeren als op studenten richten. De reacties zijn alleszins enorm lovend en het thema is brandend actueel. Scholen, boeren en studenten-

verenigingen, enz. kunnen Wervel uitnodigen om een vorming te komen geven voor hun leden, via e-mail: frederik@wervel.be of per telefoon: 02/203.60.29

Een nieuw boek

Aan tafel met tante Alice

Het was niet de eerste keer dat we met het trio van 't Geleeg, Mia, José en Alice rond de tafel én aan tafel zaten. Bij het begin van de slotmaaltijd van ons weekend in Averbode in februari 2006 nodigde José ons ten dis uit met de woorden: "als dit maal je niet bekomt, denk dan niet direct dat het eten niet deugt; misschien ligt het aan jezelf; vergeet niet te kauwen."

Waarom zou dat maal ons niet bekomen? Was het trouwens wel een maal? Het zag er veeleer uit als een dessertje: fruitsalade in een yoghurtbadje, daarnaast nog eens fruit zoals kiwi's, mango-reepjes, geweekte vijgen en – neusje van de zalm – rode bessen. Maar mits goed kauwen, dit nog eens proeven en dat nog eens proberen en

intussen aangename tafelgesprekken gingen we een uurtje later van tafel? voldaan én verzadigd.

Rode bessen

Bij onze rijk gevulde fruittafel hoorde ook een schaalje rode bessen. Rode bessen op het einde van de winter! Dat zal dan wel uit de diepvriezer komen, zeker? Helemaal niet. Direct na het plukken zijn de bessen, met zachtsmakende 'levende' honing vermengd, in een bokaal gedaan en hebben ze de winter in de kelder doorgebracht. Een meer gedetailleerd recept kun je nalezen in het boek dat Alice Dams schreef en dat zo waar 'Rode Bessen' als titel heeft meegekregen.

Niet dat het boek dan meteen een kookboek is. Ten eerste is het dat niet omdat er bij de daarin voorgestelde voeding weinig of geen "koken" te pas komt. Het gaat vooral om verse, rauwe voedingsmiddelen. Fruit enerzijds, groente anderzijds, dat wil zeggen ofwel een fruitmaaltijd, ofwel een groentemaaltijd. Tussendoor noten en pitten, als die bij de maaltijden aansluiten, dan het liefst bij de groente. Aanvullend en met mate ook melkproducten (vooral yoghurt voor de sausjes), eieren, een zeldzame gestoomde aardappel of een stukje brood. (Brood is immers ook al op hoge temperatuur gebakken). Je vindt in het boek enkele menu's en een zekere uitleg van het "waarom". Verwacht nochtans

Tante Alice bij het middagmaal dat ze bereidden op het Evaluatie en Planningsweekend van Wervel.

geen wetenschappelijke uitleg, ook geen gezondheidsregels. Het boek is immers geen voorschrift. Het is een getuigenis. Eigenlijk is het een mirakel hoe Alice zich door vele ziekten heeft geworstd. Niet aan een bovennatuurlijke kracht schrijft ze dat toe – al is de Goddelijke Voorzienigheid nooit ver weg - maar aan haar voedingswijze. Die heeft zich van vleesloos over lacto-vegetarisch, naar 'levend' voedsel (= rauwkost) ontwikkeld.

In de mate het over voeding gaat, is het boek nochtans niet beperkt tot voeding-om-te-genezen. Neen, ook wat andere - niet (of nog niet) zieke- mensen uit haar omgeving eten, beschrijft Alice.

Het leven zoals het is

Het boek gaat niet alleen over voeding. Verre van. Eten is ingebed in het hele leven van Alice. Het is een soort dagboek, dat begint in 1998 en eindigt in 2005. Wees gerust er staat echt niet elke dag in wat Alice, haar huisgenoten, gasten ten huize of tijdens groepsmaaltijden zoals die van Wervel, hebben gegeten. Ook alle ziekten en zwakten staan niet beschreven. Er is vooral ruimte voor gedachten over de wereld (verspillend omgaan met voedsel hier en voedseltekort elders), verwijzingen naar deugddoende ontmoetingen met andere mensen (zowel hier als bv. in Guatemala), en voor "flashbacks". In de datering van net vóór tot net na 2000 sluipen geregeld andere data in: 1956 ernstige ziekte bij aankomst op een bouwkamp van de

Bouworde, 1940-45 de oorlogsjaren, nieuwjaar 1937 "met de Singer-naaimachine een naad aan het dichtstikken ? Roef!"

Verwarrend

Is het niet allemaal een beetje verward? Op het eerste gezicht, ja. Maar een simpele truc in de opmaak (verschillende lettertypes) toont de verschillende leesniveaus. Interesseert ons dat? Op het eerste gezicht, neen. Maar als je blijft doorlezen, geraak je stilaan vertrouwd met de situaties en de personen. In een roman zouden dat de "plot" en de "personages" zijn. Het is de verdienste van Alice Dams dat ze géén roman heeft geschreven waarin zij de ik-persoon zou zijn geweest. Dit boek is geen literatuur. Het is een authentiek getuigenis, op aandringen van enkele personen uit haar omgeving aan het papier toevertrouwd.

Het resultaat is wel "verwarrend". Het heeft mij tenminste in de war gebracht. Het heeft me doen twifelen aan mijn opvattingen en leefwijze. En dat op

Het boek kost 15 euro (verzendingskosten : 3 euro) en kan besteld worden door overschrijving op rekeningnummer : 776-5940466-89

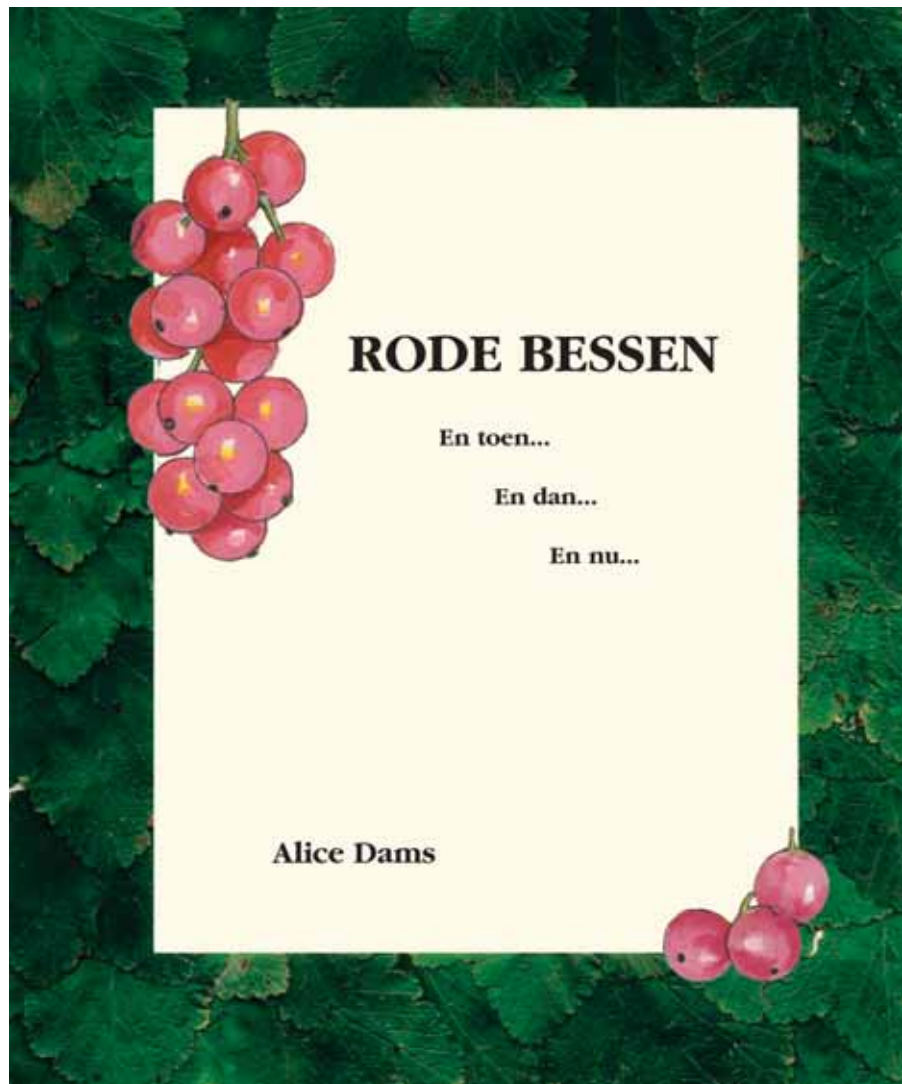
van Het Geleeg, Broekstraat 7, 3210 Lubbeek mits vermelding : "RODE BESSEN".

Je kan het ook altijd afhalen op kantoor natuurlijk.

De meeropbrengst van het boek (en de giften) gaan integraal naar het project : Programa de Educación Popular para Adultos in Guatemala.

verschillende punten. Maar laat ik er hier eentje uithalen dat vooral Wervel aanbelangt. De volgende vraag duikt enkele keren in het boek op: als we ons op die manier (met rauwkost) zouden gaan voeden, wat zou dat veranderen voor de landbouw, hier en in de hele wereld en voor de economie, de samenleving, de cultuur? Een doordenkertje.

Paul Beghin

Agenda

11 maart	stand op Vrijwilligersbeurs "broodje gesmeerd" Beursschouwburg Brussel
16 maart	boerenstrijddag en infosessie sojaproblematiek in school Dendermonde
19 maart	bijeenkomst basisgroep Brussel
21 maart	vergadering met VODO (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling)
23 maart	infosessie sojaproblematiek in school Dendermonde
1-2 april	stand V-day, beurs EVA in Turn & Taxis te Brussel Zie: www.vrijwilligerswerk.be We zoeken nog helpers voor onze stand
3 april	bijeenkomst basisgroep Limburg
11 april	bijeenkomst basisgroep Oost/West-Vlaanderen
18 april	bijeenkomst basisgroep Vlaams-Brabant
19-20 april	seminarie: Landbouwpolitiek en het recht op voedsel
3 mei	lezing VUB over soja
18 mei	vorming soja voor EVA in Gent
5 juni	bijeenkomst basisgroep Limburg
13 juni	bijeenkomst basisgroep Oost/West-Vlaanderen
juni	Pedagog, interne vormingsdag Wervel verdere informatie volgt nog
26-30 augustus	WERVELreis naar Bretagne, Frankrijk thema : lokaal gebonden landbouw en agroforestry. Hou deze datum zeker vrij!

- 20 april Antwerpen,
Bedrijven in de zorgsector

- 20 mei Antwerpen,
Streekgebonden producten

- 3 juni Antwerpen,
Bioboerderijen.

- 10 juni Gent

15 euro per persoon
(bus, bedrijfsbezoeken en
broodmaaltijd inbegrepen)

Meer info :

- Voor Antwerpen :
Tine Vanackere (0495/12.44.33).

- Voor Gent :
Katrien Van Oost, 02/ 203 60 29
of info@boerentoeeren.be

Contactpersonen

BASISGROEPEN

Brabant	Jeroen Watté 0484/719541 of jeroenwatte@chello.be
Oost en West-Vlaanderen	Katrien Van Oost, 02/ 203 60 29 of katrien@wervel.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven 03/ 664 55 02 of m.vaneyndhoven@pi.be
Limburg	Frans Beckers 089/ 61 17 62

THEMAGROEPEN

gentechnologie	Louis De Bruyn louis.debruyn@pandora.be
landbouwbeleid	Bavo Verwimp 014/26 77 34 of bavo.verwimp@tiscali.be
ziel van de landbouw	Sonia Sucaet 09/379 81 21 en Frans Vervaeke 016/48 76 38
bomenlandbouw	Jonas Van Reusel 0497/43 68 83 of jonas@fian.be

SECRETARIAAT EN COÖRDINATOREN

Frederik Claerbout, 02/ 203 60 29 of frederik@wervel.be
Patrick De Ceuster, 02/ 203 60 29 of patrick@wervel.be
Katrien Van Oost, 02/ 203 60 29 of katrien@wervel.be